

8. Rosalia GUILLEUMAS, *Ramon Llull en l'obra de Verdaguer*, Barcelona, Editorial Barcino, 1953. Reimprès a *Ramon Llull... -Deu anys de publicacions verdaguerianes (1945-1954)*, *idem*, 1988.

El mite de la tradició popular (Els orígens de l'interès per la cultura tradicional a la Catalunya del segle XIX). Llorenç Prats. Edicions 62 (Llibres a l'abast, 237), Barcelona, 1988, 214 pp.

Aquesta obra, guanyadora del XIIIè premi Xarxa, és una refusió de la tesi doctoral de Llorenç Prats, segons ens informa ell mateix a la introducció. En ella ens declara el tema del llibre (la història del folklore a Catalunya durant el segle XIX) i l'objectiu (veure quina ha estat la contribució dels folkloristes catalans vuitcentistes en la formació d'una imatge mítica de la tradició popular); tema i objectiu es corresponen amb el subtítol i títol de l'obra respectivament. Després ens avança el contingut de cada una de les tres parts del llibre: el marc teòric-ideològic, el folklore a Catalunya al segle XIX i el mite de la tradició popular.

La primera part (32 pàgines) es reparteix meitat i meitat entre el plantejament d'un marc global europeu del desenrotllament del folklore (en què assenyalava l'existència de dos paradigmes teòrics bàsics d'orientació historicista —l'històricisme i l'evolucionisme—, i constata que els folkloristes vuitcentistes s'han dedi-

cat més a la recollida de materials que a estudis sistemàtics), i la valoració de la Renaixença com a moviment de caràcter catalanista i conservador (donà una versió catòlica, historicista i ruralista de la cultura catalana que serví per cohesionar una imatge d'identitat ètnica).

La segona part (116 pàgines) és el bloc fort del llibre, en què se'ns desenrotlla el tema a través de tres èpoques marcades cada una per un referent: el Romanticisme, la Renaixença i el positivisme/l'excursionisme. A la primera època, la «generació romàntica», destaca l'interès despertat pel Romanticisme en la valoració i el recull de la poesia popular (cançons tradicionals) a través de la biografia de tres personatges que, en relació i amb fruits desiguals, monopolitzaren l'interès pel cançoner popular a la primera meitat del segle XIX; són Pau Piferrer (amb *Recuerdos y bellezas de España*), Manuel Milà i Fontanals (amb «Romanicisme aciençat», erudit i rigorós, que es manifesta ja a les *Observacions sobre la poesia popular*, de 1853) i Marià Aguiló (amb el seu ideal de restauració i depuració de la llengua i la literatura catalanes i els seus ambiciosos i inacabables projectes, que el porten a una gran recollida de materials, però a poques publicacions, i tardanes, en aquest camp).

A la segona època, la «generació de la Renaixença», veu un canvi d'orientació en el sentit que la motivació catalanista en la línia de la Renaixença porta a l'interès per la cultura popular; focalitza aquesta època en Francesc Pelai Briz (que practica «la divulgació de la recerca»: publica el material recollit just tenir-ne el suf-

cient per a un llibre —cançons a la sèrie *Cançons de la terra*, i endevinalles—) i en Francesc de Sales Maspons i Labrós (el qual, amb l'estímul de Briz, aplega i publica reculls de rondalles, jocs, costums i tradicions, i, per la ressonància de la seva obra a l'estranger, acaba ja treballant en el Folklore com a disciplina); dedica un tercer apartat a analitzar altres aportacions (Eduard Vidal i Valenciano, Maria de Bell-lloch —pseudònim de Pilar Maspons i Labrós—, Antoni M. Alcover i, finalment, l'aparició, el 1882, del màxim fruit de Milà en aquest camp, el *Romancerillo catalán. Canciones tradicionales*).

A la tercera època, la «generació excursionista», veu la consolidació ja de la disciplina del Folklore, especialment vinculada amb l'activitat de les associacions d'excursionistes, amb exigències positivistes en la recerca —la lliçó de Milà— i amb una visió patrimonialista de Catalunya. Dividida en vuit apartats, al primer estudia l'activitat de les societats excursionistes; al segon, la relació de Francesc Maspons amb l'excursionisme; al tercer, l'aparició d'una colla d'excursionistes-folkloristes, la creació del Folklore Català i les activitats del seu consell (la biblioteca del folklore i *Miscelánea folk-lórica* el 1887); als tres següents estudia l'obra de tres folkloristes, Pau Bertran i Bros (teòric i aplegador de rondalles i cançons, mort prematurament), Cels Gomis (l'únic folklorista d'orientació progressista —federalista i anarquista—, que conjugà l'ideal de progrés amb l'encís pel món de creences pre-cristianes) i Sebastià Farnés (divulgador de rondalles i

folklorista rigorós en el camp de la paremiologia, àmbit que posteriorment li fou confiat pel nou Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya el 1915); al setè apartat tracta de l'aparició, el 1893, del *Romancer popular de la terra catalana*, de Marià Aguiló (exposa el mètode de reconstrucció que usa, que el porta a presentar textos totalment refets com si fossin els hipotètics arquetipus); el vuitè i últim ve a ser una recapitulació del panorama a final de segle i l'assenyalament del relleu generacional de folkloristes que ja queda fora de l'àmbit d'estudi del llibre (Rosend Serra i Pagès, Aureli Capmany i Valeri Serra i Boldú).

La tercera part (30 pàgines) constitueix la lectura ideològica del recorregut històric fet a la segona part, exposada en tres apartats. Al primer, «la Catalunya pairal», expressa la tesi interpretativa bàsica: «la Renaixença elaborà un determinat model de la identitat ètnica, que s'expressava, entre altres procediments, mitjançant un sistema de símbols i que esdevingué hegemònic a la Catalunya del segle XIX» (p. 169); veu com a símbols bàsics usats el de la llengua i el del ruralisme pairal, i presenta dos moments de la constitució d'aquest últim (la idealització del camp en Pau Piferrer —l'arcàdia rural— i la mitificació en Maspons i Labrós —en què alhora una estratègia econòmica i social, el familisme pairal de les masies, esdevé un mite—). Al segon apartat, «la representació simbòlica», constata la simultaneïtat entre el procés d'idealització dels costums rurals i el procés de desaparició d'aquests ma-

teixos costums sota la pressió del progrés, que porta la conservació simbòlica (caracterització d'uns símbols d'identitat que permeten «retorns» i «restauracions»). I al tercer apartat, «des limitacions científiques del folklore a Catalunya», parla dels sistemes de recollida usats pels folkloristes vuitcentistes (directa i amb col·laboradors), dels «filtratges i manipulacions fixats amb criteris estètics i morals» (p. 192) en els textos publicats i de la selecció ideològica en la recollida; resumeix la situació de la disciplina a finals del XIX en el sentit que s'arribà al rigor en la recerca empírica i al comparativisme erudit, però, en canvi, continuà la descontextualització i l'atenció selectiva envers la construcció/consolidació del mite (tan sols Gomis i Almirall en serien excepció i visió crítica).

Llorenç Prats, a *La cultura popular a Catalunya* (1982) i després en el seu article «Els precedents dels estudis etnològics a Catalunya. Folklore i etnografia (1853-1959)» —*Ciència*, nº 15, (abril 1982), pp. 20-27—, ens havia donat ja una visió general de la història del folklore català, visió bàsicament dominant també a *El mite de la tradició popular*. I també ens donà una reflexió teòrica sobre el procés de constitució d'una «tradició popular» a «Sobre el caràcter conservador de la cultura popular» dins D. A., *La cultura popular a debat*, B., 1984, pp. 72-80.

L'obra aporta bàsicament una història i una òptica interpretativa que seran referents obligats i en bona part paradigmàtics d'estudis posteriors. Respecte als treballs ja citats, ens dona un major aprofundiment

en els autors tractats, però la relativa amplitud del panorama (la segona meitat del s. XIX) i el fet que sobre alguns autors no hi hagi encara estudis seriosos i competents (cosa de la qual sovint es dol) són limitacions necessàries. També ho és la descomposició d'algun autor en més d'una època, tot i que en alguns casos serveix per explicar millor l'evolució de l'autor —és el cas de Maspons i Labrós—. I l'objectiu presenta la dificultat que no hi ha encara estudis de pes sobre el procés de formació de la imatge (o imatges) mítica de la tradició popular a Catalunya; manca un referent necessari que el lector català sent intuïtivament.

Quant a les referències directes a Verdaguier, en parla a la segona part i, tot i remarcar el seu interès per la cultura tradicional, en fa una valoració concisa: «col·laborador efectiu de Milà i d'Aguiló, però amb una obra estrictament folklòrica d'escassa rellevància» (p. 163). Si els textos verdaguierians purament folklòrics poden incitar a una valoració d'aquest tipus, la realització d'un estudi ampli i rigorós sobre la conformació del mite de la tradició popular (o de les tradicions populars) donaria a Verdaguier un paper de primera fila en l'elaboració i la difusió de símbols d'identificació a través d'una visió personal providencialista que aplicà, en bona part, a materials folklòrics de primera mà (com apuntarem a l'«Anuari» anterior).

Ramon Miró